

О.М. СУМЕЦЬ, канд. техн. наук, проф. Академія ВВ МВС
України

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ВТРАЧЕНИХ ВИГОД У ДІЯЛЬНОСТІ ЛОГІСТИЧНИХ УТВОРЕНЬ

У статті наведено опис трактування терміну «втрачена вигода». Визначені і проаналізовані основні складові втраченої вигоди як економічного показника. Запропонована методика оцінки втраченої вигоди для логістичних утворень в процесі їх діяльності.

The article provides a description of the term «lost profits». Basic components of lost profits are identified and analyzed as an economic indicator. A technique for estimating lost profits for logistics entities in the course of their activities.

Постановка проблеми. Визначення терміну «втрачена вигода» наведено в статті 22 Цивільного кодексу України: втрачена вигода – це доходи, які особа могла б реально отримати за звичайних обставин, якби її право не було порушено. У джерелі [1] втрачена вигода трактується як нездійснені можливості отримання доходу, прибутку у зв'язку з невдалим вибором способу дій. Аналогічні наведеним трактуванням терміну «втрачена вигода» сформульовані і в джерелах [2, 3, 4 та ін.].

Сучасні методи оцінки ефективності функціонування логістичних утворень у більшості своїй не враховують втрачену вигоду, оскільки в діючих методиках це не передбачено. Нормативних актів, які регулюють розрахунок втраченої вигоди (*ВВ*), немає. Це пов'язано з тим, що ситуацій, які можуть мати наслідки у вигляді *ВВ* може бути достатньо велика кількість. Тому проблемність створення єдино прийнятної методики визначення втрачених вигод на сьогодні існує реально. А якщо вести мову про такі логістичні утворення як логістичні системи, логістичні ланцюги поставок, то методологічної бази визначення *ВВ* для них на сьогодні не існує. Іншими словами, проблема визначення *ВВ* для логістичних утворень нині існує і її необхідно розв'язувати.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи велику кількість наукових праць з логістики, у тому числі і роботи М.А. Окландера [1], Чеслава Сковронєка і Здзислава Сариуш-Вольського [2], О.В. Пономарьової [3], питання оцінки втраченої вигоди в діяльності логістичних утворень не вивчалось. Аналіз Інтернет-ресурсу [7, 8, 9 і ін.] вказав на той факт, що автори розглядають визначення терміну «втрачена вигода», його практичну цінність і важливість для оцінки діяльності організацій і в поодиноких випадках тільки надають методику визначення *ВВ* [10]. Частково в роботах [4, 5, 6] докладно розглянуті методи розрахунків показників ефективності логістичних рішень, де опосередковано торкаються проблеми, що

розглядається в статті.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Аналіз останніх публікацій дозволяє стверджувати, що незважаючи на значну кількість наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників, питання визначення основних складових втраченої вигоди та формалізації методики її оцінки для логістичних утворень практично не розглядалися. Таким чином, розробка методики оцінки BB для логістичних утворень є на сьогоднішній день проблематичним і, водночас, актуальним питанням.

Формулювання цілей статті. Головною метою статті є визначення основних складових втраченої вигоди і формалізація методики її оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розмір втраченої вигоди у реальних умовах господарювання логістичних утворень можна оцінити зміною (зростанням або зменшенням) витрат і результатів їх діяльності. Таким чином, в короткостроковому періоді BB можна визначити як суму недоотриманого чистого прибутку від збоїв у діяльності виробничої систем логістичного утворення $\Delta Pr_{\text{ч}}$, а в довгостроковому періоді – як суму недоотриманого економічного ефекту, що вимірюється приростом чистого грошового потоку $\Delta ЧДП$.

У практичній діяльності втрачена вигода – це не умовна розрахункова величина, але її можливо оцінити кількісно. Так, будь-які порушення ходу логістичного процесу в межах логістичного утворення можуть приводити до таких наслідків: 1) перевитраті різних поточних витрат у порівнянні з нормативом чи планом, що пов'язані з форс-мажорними обставинами $\sum \Delta C_i$; 2) недовипуском продукції через простой і недоодержання прибутку від реалізації продукції $\Delta Pr_{\text{пр}}$; 3) виплатою штрафів і неустойок через порушення договірних зобов'язань $\Delta Ш$.

Перераховані складові (1, 2 і 3) втраченої вигоди безпосередньо додавати одна до одної не можна, оскільки $\sum \Delta C_i$ включається в собівартість продукції, послуг, $\Delta Pr_{\text{пр}}$ – зменшує оподатковуваний прибуток, а штрафи виплачують із чистого прибутку. Для порівняння складових втраченої вигоди приведемо їх до чистого прибутку, оподаткувавши на прибуток два перші доданки. Тоді втрачена вигода в короткостроковому періоді $BB_{\text{бух.}}$, визначена за даними бухгалтерського обліку, дорівнює приросту (як правило, з негативним знаком) чистого прибутку:

$$BB_{\text{бух.}} = \Delta Pr_{\text{ч}} = (\sum \Delta C_i + \Delta Pr_{\text{пр}}) \cdot k_{\text{нал.}} + \Delta Ш, \quad (1)$$

де $k_{\text{нал.}}$ – коефіцієнт оподаткування.

Відзначимо, що в складі елементів $BB_{\text{бух.}}$ відсутні можливі додаткові капіталовкладення ΔK , наприклад, що пов'язані зі збільшенням запасів матеріальних ресурсів. Їх сумування з приростом чистого прибутку некоректно й можливо тільки при розрахунку значення втраченої вигоди за довгостроковий розрахунковий період $BB_{\text{фін.}}$, тобто на основі фінансових розрахунків, при яких визначається недоотриманий економічний ефект:

$$BB_{\text{фін.}} = \Delta ЧДП = (\Delta Pr_{\text{ч}} + \Delta A) \cdot k_{\text{д.ан.}} - \Delta K, \quad (2)$$

де ΔA – ріст амортизаційних відрахувань, що відповідає можливому росту

капіталовкладень в основні кошти логістичного утворення;

$k_{д.ан.}$ – коефіцієнт дисконтування ануїтету.

Одною із складових $ВВ$ можуть бути втрати прибутку (або доходу) від уповільнення оборотності оборотних коштів ($ОБК$). Скорочення тривалості будь-якої складової циклу обертання $ОБК$, у тому числі операційного циклу, часу знаходження матеріальних цінностей в дорозі й періоду фінансових розрахунків замовником, веде до збільшення оборотності $ОБК$ і, за інших рівних умов, – до зростання прибутку від прискорення оборотності $ОБК$ ($\Delta Pr_{у.про}$). Навпаки, ріст запасів матеріальних ресурсів $\Delta K_{зан.}$, часто називаний іммобілізацією або зв'язуванням $ОБК$ у запасах, веде до вповільнення їхньої оборотності й до відповідного зменшення прибутку $\Delta Pr_{зам.про}$.

Число обертів $ОБК$ прийнято визначати співвідношенням обсягу реалізованої продукції в розрахунковому періоді $РП$ і середньою величиною оборотних коштів $K_{об}$:

$$n_{об} = РП / K_{об}. \quad (3)$$

З формули (1) слідує, що ріст $K_{об}$ по будь-якій можливій причині веде до зменшення числа обертів $ОБК$ на величину:

$$\Delta n_{об} = (РП_2 / (K_{об1} + \Delta K_{зан.})) - (РП_1 / K_{об1}), \quad (4)$$

де індекс «1» відповідає базовому періоду, «2» – розрахунковому.

Якщо прийняти тривалість фінансового року рівною 360 днів і врахувати, що між числом обертів $ОБК$ ($n_{об}$) і тривалістю оберту оборотних коштів існує зворотна залежність, тобто $n_{об} = 360 / T_{об}$ або $T_{об} = 360 / n_{об}$, можна, залежно від значень приростів $\Delta n_{об}$, $\Delta T_{об}$, визначити $\Delta Pr_{у.про}$ і $\Delta Pr_{зам.про}$. Перехід від росту числа обертів або зменшення тривалості оберту $ОБК$ до вартісних показників отриманої вигоди може бути таким:

$$\Delta Pr_{у.про} = \Delta n_{об} \cdot Pr_{год.} / n_{об} = \Delta n_{об} \cdot Pr_{1про}, \quad (5)$$

де $Pr_{год.}$, $Pr_{1про}$ – відповідно, річний обсяг прибутку від реалізації й прибуток від реалізації, що одержуваний за один оберт.

При збільшенні вартості оборотного капіталу, що не приводить до росту кінцевих результатів господарювання, іммобілізація $ОБК$ приводить до втраченої вигоди, розмір якої визначається аналогічним методом:

$$ВВ_{бух.} = \Delta Pr_{зам.про} = \Delta n_{об} \cdot Pr_{1про}. \quad (5)$$

Нарощування запасів матеріальних ресурсів буде давати позитивний економічний ефект тільки у випадку, якщо воно забезпечить ріст обсягу виробництва й реалізації продукції, виконання договорів про поставки в строк і т.п., і позитивні результати будуть перевищувати розрахункове значення $ВВ$.

Висновки. 1. Під вигодою треба розуміти економічний ефект ($ЕФ$) і тоді втрачена (недоотримана) вигода являє собою недоотриманий економічний ефект. При статичному методі оцінки економічних результатів $ВВ$ являє собою недоотриманий чистий прибуток, а при динамічному – недоотриманий

ЕФ. Негативний вплив будь-якого фактору на ефективність функціонування логістичного утворення (наприклад, ріст окремих видів витрат, собівартості продукції в цілому, зменшення прибутку й *ЕФ*) можна трактувати як фактори зменшення потенційно можливої вигоди, тобто як фактори *ВВ*. І, навпаки, позитивний вплив оцінюваних факторів веде до зростання чистого прибутку або *ЕФ*.

2. Теоретична й практична користь від наведеного трактування показника *ВВ* полягає в тому, що весь методичний апарат аналізу й планування собівартості, прибутку, оцінки *ЕФ* придатний для роботи з категорією й показником *ВВ*. Звідси випливає, що *ВВ* – це зміна кінцевого фінансового результату діяльності, яку у планово-економічній роботі не доцільно включати до складу витрат будь-якого виду (зокрема, у собівартість продукції або в логістичні витрати). У показнику приросту чистого прибутку *ВВ* враховуються тільки втрати прибутку, а в показнику приросту чистого грошового потоку, крім того, врахована зміна капіталовкладень в активи логістичного призначення.

Список літератури: 1. *Окландер М.А.* Промислова логістика : навч. посібн. / М.А. Окландер, О. П. Хромов. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 222 с. 2. *Сковронек Чеслав.* Логистика на предприятии : учеб.-метод. пособие: Пер. с польск./ Чеслав Сковронек, Здзислав Сариуш-Вольский. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 400 с. 3. *Пономарьова Ю.В.* Логістика : навч. посібн. / Ю.В. Пономарьова – К.: Центр навч. літератури, 2003. – 192 с. 4. *Пелихов Е.Ф.* Оценка экономической эффективности логистических решений // Логистика. Проблемы и решения. – 2005. – № 1. – С. 90–97. 5. *Сумец А.М.* Экономическое обоснование решения задачи «Сделать или купить?»/А.М. Сумец, Е.Ф. Пелихов // Логистика: проблемы и решения. – 2007. – № 2. – С. 32–46. 6. *Иванова О.А.* Методы и показатели оценки экономической эффективности создания запасов// Логистика: проблемы и решения. – 2006. – № 1. – С. 56–61. 7. <http://ru.wikipedia.org/>. 8. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/13141>. 9. http://mirslovarei.com/content_fin/Upushhennaja-Vygoda-1808.html. 10. <http://www.solon.su/149/>.

Надійшла до редколегії 15.10.10